

25

LESSEN

**VOOR SUCCESVOLLE
GEBIEDSAANPAK**

GLB PILOT

Deltaplan
Agrarisch
Waterbeheer

OVER DE PILOT.

Deze 25 lessen voor succesvolle gebiedsaanpak zijn geleerd in de GLB Pilot Gebiedsgerichte aanpak Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). Deze pilot is uitgevoerd op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid en in opdracht van Land- en tuinbouworganisatie LTO Nederland en Collectief Natuurrijk Limburg. DAW was initiatiefnemer van de pilot. De looptijd van de pilot was 2021-2024 en de gebiedsprocessen vonden plaats in de Achterhoek, Flevoland, Limburg en Twente. Partners in de pilots waren de regionale LTO's, waterschappen, agrarische collectieven, provincies, het Kadaster en anderen.

Colofon

Deze uitgave is tot stand gekomen op initiatief van het **kernteam van de pilot**: Elma Haakmeester (Kadaster), Wouter Rozendaal (Aequator), Giulia Holms (Aequator), **onder redactie van** Geert Plender.

Vormgeving en druk: Bredewold

Foto's: Archief DAW, eigen foto's, Reint Bergman en stock.

Ga jij aan de slag met agrariërs, overheden en organisaties in het landelijke gebied? **Met deze 25 lessen maak je er een succes van!**

Wat is er nu echt voor nodig om als overheid, gebiedspartijen en boeren eensgezind aan de slag gaan in een gebied? Op verzoek van het ministerie van LNV is de GLB-pilot Gebiedsgerichte aanpak DAW op zoek gegaan naar antwoorden.

In vier gebieden (Flevoland, Noordoost Twente, Limburg en de Achterhoek) hebben waterschappen, agrariërs, boerencollectieven en -organisaties intensief samengewerkt. In de periode 2022 tot 2024 werkten zij aan projecten op het gebied van water en bodem. Er zijn methodieken ontwikkeld en leerervaringen opgedaan.

Een gebiedsgerichte aanpak lijkt een toverwoord te zijn geworden, maar samenwerken blijft vooral mensenwerk. In de GLB-pilot is in de praktijk geleerd dat het succes van een gebiedsaanpak neerkomt op drie belangrijke punten:

A. Stel de mens voorop, investeer in relaties

B. Schrijf geen vaste stappen voor, maar geef en neem ruimte voor een eigen aanpak, tempo en samenwerking in een gebied

C. Beweging komt beter op gang als de overheid zich faciliterend opstelt met instrumenten

Deze drie punten zijn uitgewerkt in 25 geleerde lessen.

DE GOEDE KANT OP BEWEGEN

Hoe mooi is het om in het belang van de boer, de overheid en de samenleving de uitdagingen in het landelijke gebied proactief aan te gaan pakken.

Maar wanneer de kaders nog niet helder zijn of problemen vooruit geschoven worden, ontstaat geen beweging. Ook wanneer niet duidelijk is wat het probleem precies is en wie 'eigenaar' is van het probleem, ontstaat er geen actie. Iedereen wacht af. En als het wel lukt om beweging te creëren bij partijen in een gebied, zul je zien dat ongewenste of onverwachte ontwikkelingen vanuit Den Haag of elders, ineens over elkaar heen buitelen. De beweging die dan ontstaat is er slechts één van weerstand.

In de GLB-pilot Gebiedsgerichte aanpak DAW hadden we daar ook mee te maken. Denk aan de

ontwikkelingen rondom het mestbeleid zoals de derogatie-afbouw en de aanwijzing van nitraat verontreinigde gebieden. Stel je eens voor dat je net met tien agrariërs en gebiedspartijen de gedurfde stap hebt gezet om je lot aan elkaar te verbinden. Met zo'n vergaand en moeilijk uitlegbaar besluit als de aanwijzing van NV-gebieden zul je je eerst moeten beraden wat dit betekent voor je gebied en eigen bedrijf. Stilstand dus.

Er is beweging nodig voor transitie. Ja, maar wel in een passend tempo en vooral, in de juiste richting. Als het te snel of juist te langzaam gaat kunnen bedrijven het niet inpassen in de bedrijfsdynamiek. En als er door ontwikkelingen weerstand ontstaat, beweegt het juist de andere kant op, van de doelen af.

Wat wij ook hebben gezien is dat agrariërs in de pilotgebieden de handschoen toch weer oppakken, ook in omstandigheden die niet bemoedigend zijn. Vaak op initiatief van een sleutelfiguur. Met eigen metingen, eigen en gezamenlijke waarheidsvinding, op zoek naar inzicht in oorzaken en oplossingen.

Dat geeft hoop. Want beweging van onderop en draagvlak in de gebieden is een noodzakelijke randvoorwaarde. Wie kunnen zich, met de juiste kaders en randvoorwaarden, echt hard maken voor verbetering van de waterkwaliteit? De mensen in het gebied zelf!

In dit boekje lees je de 25 belangrijkste lessen die we hebben geleerd in deze pilot. Het is onze overtuiging dat een gebiedsaanpak succesvol kan zijn. Maar onze oproep is wel: creëer ruimte, geef

het tijd en zorg voor middelen. Zorg voor draagvlak door gezamenlijk feitenonderzoek. Niet wij-zij, maar wij samen. De huidige setting van generieke regels, te weinig concreet handelingsperspectief, nog niet helder gedefinieerde doelen, te weinig zicht op verantwoordelijkheden en druk op tijd, zit in de weg.

Mark Heijmans
(LTO Nederland)

Huub Dormans
(Coöperatie Natuurrijk Limburg)

Opdrachtgevers GLB-pilot Gebiedsgerichte aanpak DAW

Samen
aan
SCHOON
WATER
en een
BETERE
BODEM

**A) STEL DE MENS VOOROP
INVESTEREN IN RELATIES**

GA VOOR IEDER VAN DE STAKEHOLDERS NA OF ER URGENTIE IS OM IN ACTIE TE KOMEN

“Het was nooit zo’n ding, droogte. Maar de laatste jaren, met die zomers, kreeg ik er last van. Dan ben je toch eerder geneigd om samen te gaan werken. Je wordt er nooit dommer van, denk ik dan.”

Hennie Mollink, melkveehouder in Twente

De urgentie kan ontstaan door de wortel of de stok. De wortel is een wenkend perspectief; er zijn doelen waar een partij graag naar toe wil werken. De stok bestaat uit negatieve gevolgen van niets doen. Soms hangen er generieke maatregelen boven het hoofd van een gebied, zoals aanvullende normen voor bemesting. Dat noopt de agrariërs tot actie.

Binnen de pilot lag de initiële trigger om aan de slag te gaan lag voor alle vier de deelgebieden in één thema. Voor Limburg was dat het verminderen van de concentratie stikstof in het oppervlaktewater, voor Flevoland ging het om het optimaal benutten van stikstof in de bodem en voor Vragender Lielvelde en NO-Twente was waterbeschikbaarheid het primaire thema om aan de slag te gaan.

2.

“Het verlies van stikstof is niet alleen een probleem voor de omgeving, maar zeker ook een probleem voor de boer zelf. Je wilt het zo goed mogelijk benutten. Hiermee zijn we aan de slag met 32 bedrijven (akkerbouwers, veehouders en een fruitteler) die verspreid over heel Flevoland hun bedrijf runnen.”

Albert Jan Olijve, BoerenNatuur Flevoland

**ONDERZOEK VOORAF OF ER VOLDOENDE
EIGENAARSCHAP IS EN CREËER RUIMTE
OM DIT TE LATEN ONTSTAAN**

Het is belangrijk dat minimaal één van de deelnemers zich verantwoordelijk voelt en er werk van wil maken. Een goede analyse van stakeholders is nodig om een beeld te krijgen van ieders doelen, belangen en bijdrage. De kunst is ook om de opgave te vertalen naar uitdagingen die stakeholders zelf voelen.

3.

“Als de feiten zo zijn dat er te veel nutriënten in het water zitten en dat duidelijk is dat het uit onze landbouwsector komt, dan heb je een opgave, zo simpel is het.”

Hub Timmermans, akkerbouwer in Limburg

Als er binnen een gebiedssamenwerking openheid ontstaat over ieders eigen belang, kan er overeenstemming ontstaan over een gedeeld belang. Voor openheid is eerst onderling vertrouwen nodig. Vertrouwen ontstaat vanuit transparantie en elkaar leren kennen. Transparantie heeft te maken met het delen van informatie met elkaar en te zorgen dat die informatie juist en betrouwbaar is. De kaarten op tafel, letterlijk en figuurlijk.

TIP.

Binnen de pilot is hiervoor een spelvorm ontwikkeld. Dit rollenspel is erop gericht dat deelnemers meer inzicht krijgen in de motivatie van anderen. Vaak leidt dit tot meer begrip en een beter resultaat als geheel. Soms leidt het ook tot verscherping van tegenstellingen. Download het spel uit onze toolbox.

**ZORG VOOR OPENHEID
OVER IEDERS DOELEN**

BESPREEK IN EEN VROEG STADIUM WIE GEMOTIVEERD EN IN STAAT IS OM WELKE ROL BINNEN DE SAMENWERKING TE VERVULLEN

4.

Binnen een gebiedssamenwerking is het gesprek over rollen en taken met regelmaat een ondergeschoven kindje. Er was immers een bepaalde groep mensen die een eerste avond heeft georganiseerd. Vaak wordt het als vanzelfsprekend gezien dat die personen ook de leiding nemen om tot een vervolg te komen. Het is belangrijk om het vaak genoeg het gesprek over rollen te voeren en te zorgen dat het voor iedereen duidelijk is.

5.

“Doordat we elkaar al kenden vanuit het eerdere DAW-project, was het makkelijker om de samenwerking op te zoeken.”

LEER BEWUST VAN EERDERE SAMENWERKINGEN

Als mensen eerder hebben samengewerkt, weten ze wat ze aan elkaar hebben. Meestal pakt dat positief uit, want door samen te werken hebben ze elkaars belangen leren kennen en is onderling vertrouwen ontstaan. Door open te staan voor elkaars argumenten kom je eerder tot een bepaald resultaat. Vaak ga je in een gebiedsproces te snel voorbij aan wat je eerder al met elkaar geleerd hebt.

BETREK DE JUISTE SLEUTELFIGUREN

De betrokkenheid van de juiste personen is belangrijk. Zowel in het projectteam als in de uitvoering in de gebieden is het essentieel dat er sleutelfiguren met gezag of natuurlijk leiderschap worden ingezet.

“Ik was sceptisch en wilde eigenlijk niet meedoen. Maar toen de projectleider van de LLTB me persoonlijk benaderde, ben ik toch overstag gegaan.”

Hub Timmermans, akkerbouwer in Limburg

7.

“In ons project waren we dichtbij. Er waren korte lijnen. Je neemt de telefoon op. Acties worden opgevolgd. Dat is cruciaal.”

Mirjam Gram en Roos Roeleveld vanuit gebiedscollectief Noordoost Twente.

Een klein, slagvaardig ondersteunend team is heel belangrijk. Een team dat vanaf het begin de lopende zaken organiseert en zorgt dat er voortgang wordt geboekt. Bijeenkomsten plannen, onderwerpen agenderen, mensen

aanspreken op acties die zij moeten doen. Zorgen voor de financiën en verantwoording. Op die manier worden gebiedspartijen in hun kracht gezet en lekt hun energie niet weg op allerlei administratieve taken.

ZORG VOOR HET BOEKEN VAN VOORTGANG MET BEHULP VAN EEN KLEIN, SLAGVAARDIG TEAM

“Wat het waterschap doet is voor ons best technisch. Wij weten meer van agrarisch natuurbeheer. We waren gewend om, ondanks dat we in hetzelfde gebied werken, afzonderlijk van elkaar ons ding te doen, nu maken we gebruik van elkaar.”

Mirjam Gram en Roos Roeleveld vanuit gebiedscollectief Noordoost Twente.

ZET IN OP VAKMANSCHAP VANUIT VERSCHILLENDE DISCIPLINES

Je werkt doelgerichter, kostenefficiënter en je creëert samenhang als je vanuit verschillende disciplines gaat samenwerken. Zo hebben agrarische collectieven kennis van het uitvoeren van regelingen en samen met de LTO-afdeling een netwerk onder boeren en tuinders. Provincies hebben kennis van processen en inbedding in ruimtelijk beleid.

ZORG DAT DE GUNFACTOR ZICH KAN ONTWIKKELEN

“Het aardige is dat het waterschap direct mee is gegaan met de boeren. ‘Ok’, zeiden ze, ‘als jullie denken dat de slechte waterkwaliteit een andere reden heeft en wij het mis hebben, dan gaan we kijken. En als het aan ons ligt, gaan we daar gelijk iets aan doen.’”

Paul Simons, LLTB

Als je elkaar iets gunt, ontstaat er beweging en kan de 1+1=3 ontstaan. Het gunnen komt voort uit begrip hebben voor elkaars motieven en wensen.

Uit de eerste fase van de pilot bleek dat er bij de agrarische ondernemers

behoefte was aan eigen verdiepend onderzoek op meetgegevens van de bodem- en waterkwaliteit. Zowel in Limburg, de Achterhoek als in Flevoland is er vervolgens door het waterschap of de provincie financiering geregeld.

ZORG VOOR CONTACT TUSSEN INITIATIEFNEMERS EN FINANCIERS

“Dan ben je op een gegeven moment zover dat je samen wat wilt, maar is er geen geld.”

Om een gebiedsaanpak werkend te krijgen is de juiste timing van essentieel belang. Als ontwikkelingen erom vragen, moet het geld beschikbaar zijn zodat er doorgepakt kan worden. Je wilt plannen die financierbaar zijn en je wilt dat het geld beschikbaar is als je het nodig hebt. Het contact tussen initiatiefnemers en financiers in een vroeg stadium, zorgt dat je direct van start kan als je zover bent.

10.

11

Doordat agrariërs hun eigen onderzoek hebben kunnen doen, hebben zij de resultaten ook tot zich genomen. Het gevoel 'het ligt niet alleen aan ons', heeft als het ware bevrijdend gewerkt.

Als grondeigenaren merken dat er veranderingen plaatsvinden, gaan zij overwegen of ze willen meebewegen en op welke manier. Door hen de ruimte te geven voor deze bewuste afweging, ontstaat er ontspanning, kunnen ze wennen

aan het idee van verandering en hun eigen positie bepalen.

Laat mensen daarom aanhaken op hun eigen moment en met eigen snelheid, dan kom je uiteindelijk sneller bij de doelen.

**LAAT MENSEN TOEGROEIEN
NAAR HET MOMENT DAT ZE
WILLEN INSTAPPEN**

ZORG VOOR LAAGDREMPELIGE TOEGANG TOT HET GEBIEDSPROCES

De samenwerking kan gaan groeien als mensen makkelijk kunnen aanhaken. Wees dus toegankelijk, gebruik creatieve manieren en zorg dat mensen zich uitgenodigd voelen.

12.

“De watermarkt was echt een goede start in ons project. Er kwamen meer dan 80 mensen op af. Niet alleen waren er goede, gelijkwaardige gesprekken, er werden ook vervolgacties ingezet. Iedereen kon de organisatie of de specialist opzoeken die hij of zij zocht. Op basis van interesse of wat er op het erf speelt. Ze voelden echt dat ze serieus werden genomen.”

Robert Eekers, waterschap Vechtstromen

ZORG VOOR MIJLPALEN EN VIER DEZE

"Het is belangrijk om de waardering naar elkaar uit te spreken en successen te vieren."

Astrid van der weg, projectleider Noordoost Twente

Als er een leuke onderlinge sfeer is, dan draagt dat bij aan een succesvolle samenwerking. Het markeren en vieren van mijlpalen helpt daarbij. Denk aan een starthandeling van een uitgevoerde maatregel, het ondertekenen van een overeenkomst of een persmoment over het project.

**B) SCHRIJF GEEN VASTE STAPPEN VOOR,
MAAR GEEF EN NEEM RUIMTE VOOR EEN
EIGEN AANPAK, TEMPO EN SAMENWERKING
IN EEN GEBIED**

“In het begin was het spannend om de veel te hoge concentraties stikstof in het oppervlaktewater te bespreken. Doordat ieder zijn rol heeft gepakt vanuit expertise en iedereen goed op de hoogte werd gehouden, is het toch gelukt.”

BESPREEK DOORLOPEND HOE DE SAMENWERKING MOET WORDEN GEBORGD

Samenwerking ontstaat gaandeweg. Daardoor blijven veel afspraken mondeling of zijn ze opgeschreven in een gespreksverslag zonder status. Vaak pakt dat goed uit, maar als er tegenslagen zijn of verschil van

mening, is het nuttig om terug te kunnen vallen op gezamenlijk gemaakte afspraken. Denk aan een intentieovereenkomst of vastgestelde notulen. Zo wordt vrijblijvendheid voorkomen.

“Wij hebben het stroomgebied van twee beken genomen, maar wel clusters gemaakt van boeren die elkaar al goed kenden. Want als je een gebied kiest op basis van natuurlijke kenmerken, vóélt het zich niet automatisch een gebied.”

Mirjam Gram en Roos Roeleveld vanuit gebiedscollectief Noordoost Twente.

GEEF DE GEBIEDSAANPAK EEN REGIONALE INKLEURING

15.

Door vanuit de eigen cultuur te werken, ontstaat een aanpak met ‘couleur locale’, waarin deelnemers zich zullen herkennen. En dat maakt aansluiten weer laagdrempeliger.

16.

“Als gebiedsdoelen niet locatie-gebonden zijn of meer kwalitatief van aard, hou dan ruimte voor flexibiliteit. Zodat er gedurende de uitvoering nog ruimte is voor verdere verkenning van oplossingsrichtingen.”

Giulia Homs, adviseur bij Aequator

Bij doelen die locatiegebonden zijn of gericht zijn op het realiseren van een gedetailleerd omschreven resultaat (‘er wordt x meter waterbergingsoever aangelegd om de doelstelling van waterberging te realiseren’)

kan een meer gedetailleerde uitvoeringsstrategie uitgewerkt worden. Acties worden dan gericht ingezet, het resultaat is goed in te schatten en je kan plannen.

**KIES VOOR RUIMTE IN
DE UITVOERING BIJ MINDER
SCHERPE DOELEN**

17.

“We zijn nog helemaal niet zover dat we een maatregelenlijst hebben. Maar we praten nu wel met elkaar en zijn het eens over de analyse.”

Paul Simons, LLTB

GEEF GEBIEDSAANPAK TIJD

Soms is tijd de beste tool. Omdat het even duurt voordat het effect van een ingezette aanpak of maatregel duidelijk wordt. Daarnaast hebben (juridische) processen hun doorlooptijd. En soms zijn extra stappen nodig om iedereen mee te krijgen.

Mensen hebben, dat blijkt ook uit de andere aanbevelingen, tijd nodig om gedachten ordenen en de meerwaarde van een gebiedsproces in te zien. Soms is zelfs tijd nodig om even niets te doen, en te wachten op de juiste omstandigheden.

18.

“Het voordeel van de pilot was, dat er ook middelen waren om direct met maatregelen aan de slag te gaan.”

Mirjam Gram en Roos Roeleveld vanuit gebiedscollectief Noordoost Twente.

Als er een kans voorbijkomt, zorg dan dat je kan handelen. Zorg dus dat je middelen of instrumenten klaar hebt staan.

Naast de middelen, draait dit ook om houding. Er kunnen altijd ontwikkelingen zijn waardoor zaken vertragen en onduidelijkheid ontstaat. Dan ontstaat vaak stilstand. Denk aan de stikstofcrisis of mestbeleid. Wacht dan niet, maar zoek naar de altijd-goed-maatregelen.

TIP.

Gebruik de reisplanner voor een succesvolle gebiedsaanpak. Download de reisplanner uit onze toolbox.

**ZORG DAT JE DOOR
KAN PAKKEN ALS EEN
KANS ZICH VOORDOET**

CREËER MOGELIJKHEDEN OM EEN DOMINO-EFFECT TE LATEN ONTSTAAN, DIT VERBETERT HET RESULTAAT.

Als een agrariër nieuwe dingen leert, wil hij of zij meer. Het zet iets in beweging in de hoofden van mensen dat niet meer stopt. Dat geldt ook voor positieve ontwikkelingen in een samenwerking. Dan komt van het één, het ander. Bovendien wordt het interessanter om betrokken te raken voor mensen die dat nog niet waren. Zij zien dat het succesvol verloopt.

“Je steekt er altijd wat van op. Op mijn land is een bodemonderzoek gedaan en is gekeken naar de draagkracht van de grond. Ik dacht altijd: ach, een beetje structuurschade, dat valt wel mee. Maar dat valt niet mee, zag ik. Het maakt dat ik nu even wacht met bemesten als het me te nat is. Dat zie ik bij anderen ook. Samen bezig zijn, onderzoek doen, maatregelen nemen; het heeft ons bewuster gemaakt en iets in beweging gezet.”

Hub Timmermans, akkerbouwer in Limburg

In de pilot is dit vormgegeven door meerdere uitwisselingsbijeenkomsten te organiseren waarbij verschillende gebiedspartijen van elk gebied aanwezig waren en door veldexcursies naar andere gebieden met vergelijkbare opgaven. Hierbij is veel kennis en ervaring uitgewisseld. Bijvoorbeeld de ervaringen met het uitvoeren van N-mineraal-metingen in Flevoland en Limburg.

**ZORG VOOR MOGELIJKHEDEN OM
VAN ANDERE GEBIEDEN TE LEREN
EN INSPIRATIE OP TE DOEN.**

**ZORG VOOR EEN GOEDE AANSLUITING
TUSSEN WAT DOOR GRONDGEBRUIKERS
ZELF WORDT ONTWIKKELD EN WAT DE
OVERHEID WIL.**

21.

“De agrariërs willen nu zélf 40 peilbuizen laten plaatsen. Als we dat van overheidswege hadden gevraagd, was de weerstand waarschijnlijk enorm geweest.”

IJsbrand Snoeij, projectleider in de Achterhoek namens RVO

In sommige gebieden zijn initiatieven vanuit de grondgebruikers zelf op gang gekomen. Als de overheid in een gebied echt iets voor ogen heeft of moet bereiken, is het belangrijk om hier duidelijk over te zijn. Kijk of je vanuit het lopende

initiatief bijvoorbeeld kan gaan werken aan zo'n opgave. Dan kan de aanwezige energie worden vastgehouden, sluit je aan bij vakmanschap en goede landbouwpraktijk en wordt voorkomen dat processen stil komen te staan.

**C) BEWEGING KOMT BETER
OP GANG ALS DE OVERHEID
ZICH FACILITEREND OPSTELT
MET INSTRUMENTEN**

“We hebben vanuit onze pilot best uitvoerig inbreng geleverd op een GLB-regeling. Er was veel erkenning en herkenning, maar toch is het nog erg moeilijk gebleken elkaars inbreng zichtbaar te maken, de goede discussie te voeren, te leren hoe je dat kan verwerken.”

Wouter Rozendaal, projectleider GLB-pilots DAW

Ook als toekomstige aanvragers worden betrokken, betekent het nog niet dat dit leidt tot goede regelingen. Om te komen tot goede regelingen die passen bij beleidsdoelen én bij de praktijk, is meer nodig dan betrekken alleen. Je moet het echt samen gaan doen.

Alleen input vragen of geven, leidt niet tot de zoektocht die nodig is.

Zo regel je gelijk dat het toegankelijker wordt geschreven en uitnodigt om ermee aan de slag te gaan.

22.

**ONTWIKKEL SUBSIDIEREGELINGEN
SAMEN MET
TOEKOMSTIGE AANVRAGERS**

MAAK GECOMBINEERDE INZET VAN MIDDELEN MOGELIJK

23.

“Met het stimuleren van metingen, bodembeoordelingen, opstellen van bedrijfsplannen en kennisdeling in bijeenkomsten vergroot je de bewustwording, de kennis en daarmee het vakmanschap. Als dit gecombineerd wordt met investeringsregelingen, bijvoorbeeld om een andere wijze van bemesten of grondbewerking mogelijk te maken, heeft de boer meer mogelijkheden om ook echt anders te handelen.”

Albert Jan Olijve, BoerenNatuur Flevoland

Als een gebied zich op een opgave stort, lopen onderzoek, investeringen en beheermaatregelen in tijd door elkaar heen. Financiering vanuit de overheid zou hierop moeten aansluiten. Vaak zitten er echter schotten tussen de budgetten.

Als je gecombineerde inzet van middelen mogelijk maakt en makkelijker maakt, ben je echt gebiedsgericht bezig.

“Gedurende de pilot zijn ook experimenten uitgevoerd, zo zijn in Limburg demo's uitgevoerd in prei en in mais met als doel om de nitraatuitspoeling te voorkomen, onder meer door de invloed van beregening in kaart te brengen. Als ondernemer is er veel onzekerheid over wat er gebeurt als je het anders gaat doen. Hierbij helpen voorbeelden die dichtbij staan, die leveren herkenning op.”

24.

WEES FLEXIBEL: VASTE FORMATS EN GENERIEKE AANPAK BEKLEMMEN EN VERTRAGEN EEN GEBIEDSAANPAK

Er kan een soort krampachtigheid ontstaan wanneer je stappen in een voorgeschreven volgorde moet nemen. Als je meer ruimte en flexibiliteit geeft, ontstaat er meer ontspanning en worden eigen manieren gevonden om aan de slag te gaan, bijvoorbeeld met behulp van gezamenlijke waarheidsvinding. Het moet geen keurslijf zijn.

“In eerste instantie werden formats vooral als verplichte 'moetjes' ervaren. Toen er meer ruimte kwam voor eigen inbreng, bleek dat in een aantal deelgebieden een extra stap nodig was om de feitelijke situatie beter in beeld te krijgen. Daarna begon het te stromen en gingen meer deelnemers zich aansluiten.”

Elma Haakmeester, projectleider GLB-pilot Gebiedsgerichte aanpak DAW

Vanuit de pilot hebben we een toolbox opgeleverd. Daarin zitten instrumenten die je kunt gebruiken in een gebiedsproces. Zo kunnen de bevindingen uit de pilot andere gebieden en gebiedspartijen inspireren.

TOOLBOX.

Deze toolbox is nu beschikbaar voor jou. Download de toolbox door de QR-code te scannen.

**ZET PASSENDE EN
BEPROEFDE HULPMIDDELEN
IN NAAR EIGEN INZICHT**

GLB PILOT

Deltaplan
Agrarisch
Waterbeheer